

บทคัดย่อ

ชื่อภาคินพนธ์ : การศึกษาสภาพปัญหาและผลกระทบของนโยบายอนุรักษ์ป่าไม้ต่อชาวเขาในประเทศไทย : ศึกษากรณีชาวเขาเผ่าม้ง บ้านขุนกลาง อุทยานแห่งชาติดอยอินทนนท์ อำเภอจอมทอง จังหวัดเชียงใหม่

ชื่อผู้เขียน : นายสุจริต แซ่รี

ชื่อปริญญา : ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต(พัฒนาสังคม)

ปีการศึกษา : 2544

การศึกษาเรื่อง สภาพปัญหาและผลกระทบของนโยบายอนุรักษ์ป่าไม้ต่อชาวเขาในประเทศไทย : ศึกษากรณีชาวเขาเผ่าม้งบ้านขุนกลาง ในเขตอุทยานแห่งชาติดอยอินทนนท์ ในครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์ 3 ประการคือ เพื่อศึกษาสภาพปัญหาและผลกระทบของนโยบายอนุรักษ์ป่าไม้ต่อความมั่นคงในการตั้งถิ่นฐานของชาวเขา ต่อการใช้ประโยชน์ในที่ดินทำกินของชาวเขา และ ต่อการพึ่งพิงและใช้สอยผลผลิตจากป่าของชาวเขา

ผลการศึกษาพบว่าชาวเขาเผ่าม้ง บ้านขุนกลาง ในเขตอุทยานแห่งชาติดอยอินทนนท์ อำเภอจอมทอง จังหวัดเชียงใหม่ ได้รับผลกระทบจากมาตรการที่เข้มงวดของนโยบายการอนุรักษ์ป่าไม้เป็นอย่างมาก ในด้านการตั้งถิ่นฐานของชุมชนชาวเขาเผ่าม้งโดยบริบททางวัฒนธรรมที่นิยมตั้งชุมชนอยู่บนที่สูงสุดของภูเขาซึ่งมีความอุดมสมบูรณ์ด้วยทรัพยากรป่าไม้และเป็นแหล่งต้นน้ำ ดังนั้นชาวเขาเผ่าม้งบ้านขุนกลางจึงตั้งอยู่ในพื้นที่ชั้นคุณภาพลุ่มน้ำชั้นที่ 1 ตามเกณฑ์ของการจัดชั้นคุณภาพลุ่มน้ำและการจัดโซนการใช้ประโยชน์ในพื้นที่ป่าอนุรักษ์ โดยห้ามมิให้มีการใช้ประโยชน์ใดๆทั้งสิ้น ทำให้เจ้าหน้าที่ใช้กลยุทธ์ในการผลักดันชาวเขาเผ่าม้งบ้านขุนกลางออกจากพื้นที่อย่างต่อเนื่อง กล่าวคือเจ้าหน้าที่ได้สำรวจพื้นที่ของหมู่บ้านและดำเนินโครงการที่จะอพยพหมู่บ้านขุนกลางไปยังพื้นที่ป่าเสื่อมโทรมนอกเขตป่าอนุรักษ์โดยได้เสนอผลประโยชน์ตอบแทน เช่น ที่ดินทำกิน สิ่งปลูกสร้างใหม่ และ สาธารณูปโภคที่จำเป็น ตามแผนแม่บทของการจัดการอุทยานแห่งชาติดอยอินทนนท์ พ.ศ. 2533 - 2537 ในระดับพื้นที่ที่มีการผลักดันชุมชนชาวเขาเผ่าม้งอย่างเป็นรูปธรรมโดยการจำกัดพื้นที่ของชุมชนและห้ามปลูกสร้างบ้านเรือนที่ถาวร นอกจากนั้นได้ขยายผลจากนโยบายอนุรักษ์ไปสู่ความขัดแย้งระหว่างหน่วยงานฝ่ายอนุรักษ์กับชาวเขาเผ่าม้ง และ คนพื้นราบกับชาวเขาเผ่าม้ง โดยใช้การเคลื่อนไหวและกระแสวิกฤตในการผลักดันให้มีการโยนย้ายชุมชนชาวเขาเผ่าม้งซึ่งเกิดขึ้นในปี 2539 - 2542

การถือครองและใช้ประโยชน์ในที่ดินทำกินของชุมชนบ้านขุนกลางเฉลี่ย 5 ไร่ต่อครัวเรือน ถือว่าน้อยมากเมื่อเทียบกับจำนวนวัยแรงงานของครอบครัวซึ่งส่วนใหญ่เป็นครอบครัวขยาย ทั้งนี้เนื่องจากนโยบายในการอนุรักษ์ป่าไม้ที่ไม่ยอมรับสิทธิการถือครองที่ทำกินตาม

ลักษณะวัฒนธรรมชุมชนที่มีการเพาะปลูกแบบไร่หมุนเวียน ทำให้พื้นที่ทำกินที่เป็นไร่ร้าง และ ไร่ข้าวบนที่ดอนถูกเจ้าหน้าที่ปลูกป่าทับพื้นที่เป็นจำนวนมาก และ มาตรการของนโยบายที่ระบุ ถึงสถานภาพป่าที่ไม่สอดคล้องกับความเป็นจริงที่ว่าป่าหมายถึงที่ไม่มีเอกชนได้มาตาม กฎหมายนั้นทำให้ผู้เข้าไปเพาะปลูกในไร่ที่ไม่ได้รับกรรมสิทธิ์เป็นการบุกรุก ชาวบ้านถูกจับกุม และปรับอย่างต่อเนื่อง ปัจจุบันชาวม้ง บ้านขุนกลางทำกินในพื้นที่ที่ทางอุทยานกันออกจากเขต อุทยานฯ ซึ่งไม่เพียงพอต่อความต้องการ โชคดีที่ชุมชนได้รับการสนับสนุนจากโครงการหลวง ในการปลูกพืชเมืองหนาวและไม้ดอกที่ใช้พื้นที่น้อยและสามารถเพาะปลูกได้ตลอดปี

ส่วนการพึ่งพาและใช้สอยผลผลิตจากป่านั้น หัวหน้าครัวเรือนส่วนใหญ่เคยใช้ป่าเป็น แหล่งเก็บหาอาหาร ยารักษาโรค ล่าสัตว์ และตัดไม้มาใช้ในครัวเรือน แต่พอมีนโยบายอนุรักษ์ ป่าไม้ทำให้ชาวบ้านไม่สามารถที่จะใช้สอยผลผลิตจากป่าได้อีกเลย โดยเฉพาะไม้ และ การล่า- สัตว์เป็นต้น

ผลกระทบของนโยบายต่อชาวเขาที่เป็นกลุ่มสังคมย่อยมีเป็นอย่างมากเพราะลักษณะ ของนโยบายการอนุรักษ์ป่าไม้ของรัฐนั้นเป็นนโยบายที่ใช้มาตรการบังคับ(Coercion) มากกว่า มาตรการในการประสานประโยชน์(Consensus) ประกอบกับผู้กำหนดนโยบายมองการอนุรักษ์ ป่าไม้ในมิติเดียวคือผลทางนิเวศวิทยา(Ecology) และขนาดของพื้นที่ป่า โดยมิได้ให้ความสำคัญ ต่อการตั้งถิ่นฐานของชุมชนในเขตป่า(Social Cost) ทำให้มาตรการต่างๆ ส่งผลกระทบต่อความ มั่นคงในการตั้งถิ่นฐาน การใช้ประโยชน์ในที่ดินทำกิน และการใช้สอยจากป่าของชาวเขาซึ่งมี ความเป็นอัตลักษณ์ในพื้นที่ทับซ้อนเป็นอย่างมาก ซึ่งมาตรการบังคับมิได้ทำให้เกิดจิตสำนึกใน การอนุรักษ์ป่าของชาวเขาเลย แต่เป็นการผลักดันให้เกิดความขัดแย้ง และ ความไม่ให้ความ ร่วมมือในการอนุรักษ์พื้นที่ป่า ตลอดจนความรู้สึกถึงความไม่เป็นเจ้าของในผืนป่า ซึ่งนำมาซึ่ง การอนุรักษ์ป่าที่ไม่ยั่งยืน

ข้อเสนอแนะในการพัฒนานโยบายจากการศึกษาในครั้งนี้เห็นว่าควรกำหนดนโยบายให้ สอดคล้องกับสภาพความเป็นจริงในพื้นที่ โดยให้การยอมรับวิถีชีวิตของชุมชนในการตั้งถิ่นฐาน และการทำมาหากินโดยปรับปรุงแนวเขตพื้นที่ป่าอนุรักษ์ให้เหมาะสมโดยให้ชุมชนมีส่วนร่วมใน การจัดการและดูแลพื้นที่อนุรักษ์ด้วย การดำเนินการอนุรักษ์ป่าควรให้การยอมรับกรรมสิทธิ์การ ถือครองที่ดินของชาวเขาเพื่อสร้างความมั่นคงในการตั้งถิ่นฐาน และ ความอยู่รอดของชุมชนซึ่ง จะเป็นการสร้างแนวร่วมในการสนับสนุนนโยบายอนุรักษ์ป่าไม้ให้ประสบความสำเร็จได้